

Володимир Вікторович ПИСАРЕНКО

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри маркетингу,
Полтавська державна аграрна академія
ORCID ID: 0000-0002-9484-3476
E-mail: volodymyr.pysarenko@pdaa.edu.ua

Анжеліка Сергіївна ЛЬОВИН

аспірант кафедри маркетингу, Полтавська державна аграрна академія
ORCID ID: 0000-0001-6613-3058
E-mail: levyn.lika@gmail.com

Ілля Ігорович НОЗДРІН

здобувач вищої освіти кафедри маркетингу, Полтавська державна аграрна академія

Володимир Євгенійович ЄРМАК

здобувач вищої освіти кафедри маркетингу, Полтавська державна аграрна академія

**ПЕРСПЕКТИВИ МАРКЕТИНГОВОГО РОЗВИТКУ РИНКУ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В
УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ СВІТОВИХ ТЕНДЕНЦІЙ**

Писаренко, В. В. Перспективи маркетингового розвитку ринку органічної продукції в Україні з урахуванням світових тенденцій [Текст] / Володимир Вікторович Писаренко, Анжеліка Сергіївна Льовин, Ілля Ігорович Ноздрін, Володимир Євгенійович Єрмак // Український журнал прикладної економіки. – 2020. – Том 5. – № 1. – С. 73–84. – ISSN 2415-8453.

Анотація

Стаття присвячена висвітленню теоретичних і практичних аспектів розвитку органічного ринку в Україні з огляду на ретроспективну динаміку й сучасні тренди світового та вітчизняного ринків. Зокрема автором ґрунтовно досліджено значний потенціал у впровадженні органічного землеробства, обумовлений наявністю в Україні майже 50 % площі світових запасів чорнозему. Обґрунтована необхідність використання принципів органічного землеробства, особливо в контексті компенсації виснажених земельних ресурсів України внаслідок інтенсифікації технологій їх обробки, оскільки використання органічних добрив поступово збільшує вміст гумусу у ґрунті, а, отже, підвищує його родючість. Проаналізовані основні причини недостатніх темпів впровадження принципів і практичних прийомів органічного виробництва, зокрема, низька купівельна спроможність ринку, в зв'язку з чим лише 20 % вітчизняної продукції органічного сільського господарства залишається на внутрішньому ринку, а більша її частина експортується. Дослідження світового й локальних ринків органічної продукції проводилися з метою визначення їх специфічних рис і динаміки. Здійснено прогнозування розвитку основних параметрів на різних регіональних ринках для того, щоб визначити місце і перспективи України на них. Проаналізовано кон'юнктуру ринку органічної продукції на світовому, європейському та українському ринках. Висвітлено особливості асортименту, розподілу між регіонами, особливості динаміки розвитку в різних регіонах світу й Україні. В процесі дослідження була використана методика аналізу рядів динаміки та ретроспективний аналіз. Проведений аналіз світового та європейського ринків органічної продукції сільського господарства демонструє значну динаміку й перспективи

реалізації широкого асортименту продукції. У зв'язку з тим, що Україна має низькі логістичні витрати для потенційного експорту продукції на європейський ринок і низьку собівартість органічної продукції через низьку вартість робочої сили, а також потенціал земельних ресурсів, вважаємо, що експорт органічної продукції на європейський ринок є перспективним. Аналіз внутрішнього ринку органічної продукції демонструє незначну динаміку, яка зумовлена низькою купівельною спроможністю. Отже, розвиток вітчизняного органічного аграрного сектору вбачаємо в дослідженні й вивченні зовнішнього ринку для експортної орієнтації діяльності. Наведені результати дослідження мають практичну цінність для виробників і інших учасників українського органічного ринку для формування власної виробничої програми, коригування виробничої орієнтації та асортименту виробленої продукції.

Ключові слова: ринок органічної продукції, органічне виробництво, органічне сільське господарство, світовий ринок, маркетингові дослідження, кон'юнктура, експорт, імпорт.

Volodymyr PYSARENKO

Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Marketing,
Poltava State Agrarian Academy

Anzhelika LOVYN

Postgraduate Student of Department of marketing, Poltava State Agrarian Academy

Illia NOZDRIN

Applicant of Department of marketing, Poltava State Agrarian Academy

Volodymyr YERMAK

Applicant of Department of marketing, Poltava State Agrarian Academy

**PROSPECTS FOR THE MARKETING DEVELOPMENT OF THE ORGANIC PRODUCTS
MARKET IN UKRAINE TAKING INTO ACCOUNT WORLD TRENDS**

Abstract

The article deals with the theoretical and practical aspects of the organic market development in Ukraine in view of the retrospective dynamics and current trends of the world and domestic markets. In particular, the author has thoroughly investigated the significant potential in organic farming due to the presence in Ukraine of almost 50 % of the world's black earth reserves.

The necessity to use the principles of organic farming is substantiated, especially in the context of compensation for the exhaustion of land resources in Ukraine due to the intensification of agriculture, since the use of organic fertilizers gradually increases the content of humus in the soil, and therefore increases its productivity.

In addition, the main reasons for the lack of implementation pace of organic production principles and practices, including low market solvency, are analyzed, with only 20 % of domestic organic production remaining in the domestic market and most of it being exported.

Studies of global and local organic markets were conducted to identify specific traits, dynamics and attempts to predict the development of key parameters in different regional markets in order to determine Ukraine's place and prospects in this market. The market conditions of organic products on the world, European and Ukrainian markets are analyzed. The features of the assortment, the distribution between the regions, the dynamics peculiarities of development in different regions of the world and Ukraine are highlighted. In the course of the study the analysis technique of dynamics series and retrospective analysis were used. The conducted analysis of the world and European markets for organic agricultural products shows the significant dynamics and realization prospects of a wide range of products in these markets. Due to the fact that Ukraine has low logistical costs for the potential export of products to the European market and

low cost of organic products due to low labor costs, as well as the potential of land resources, we consider that the export of organic products to the European market is promising. The analysis of the internal market for organic products shows little dynamics due to low purchasing power. Therefore, the development of the domestic organic agricultural sector is seen in the study of the foreign market and export orientation. The results of the study are of practical value to producers and other participants in the Ukrainian organic market for forming their own production program, adjusting the production orientation and the range of products produced.

Keywords: *organic market, organic production, organic agriculture, world market, marketing research, conjuncture, export, import.*

JEL classification: O13; Q16

Вступ

Одним із напрямів розвитку світового аграрного сектору в сучасних умовах є органічне виробництво. Його динамічний розвиток зумовлений глобальними змінами в навколишньому середовищі. Процес інтенсивного землеробства з використанням хімічних добрив і синтетичних засобів захисту рослин призвів до погіршення стану ґрунтів, втрати ними корисних властивостей і родючості, а також перенасичення сільськогосподарських земель пестицидами й різними хімічними речовинами. В результаті активного застосування мінеральних добрив в сільському господарстві простежується скорочення запасів природних копалин, з яких видобуваються хімічні елементи для виробництва фосфорних, азотних, калійних і інших добрив. Заслужує уваги також питання продовольчої безпеки, неповноцінності й недостатності харчування в світі. За інформацією 2018 року [1] кількість голодуючих людей в світі зросла до 821 мільйона осіб, тобто нестачу їжі гостро відчуває кожен дев'ятий житель планети і більше 150 мільйонів дітей мають відставання у рості. Таким чином, важливо відмітити необхідність розвитку органічного виробництва як альтернативи небезпечним системам землеробства, можливості відновлення екологічної рівноваги агроєкосистем і вироблення безпечної продукції сільського господарства, що підтримуватиме здоров'я не лише людей, а й довілля та ґрунтів [2, 3].

Аналізуючи останні дослідження в даній сфері, варто відзначити, що поширенню та розвитку органічного виробництва в Україні велику увагу приділяє Є. В. Милованов. У своїх наукових роботах він висвітлює досвід іноземних країн у сфері державної підтримки органічного сільськогосподарського виробництва [4], акцентує увагу на перевагах органічних продуктів харчування у порівнянні з конвенційними [5] й важливості органічного сільськогосподарського виробництва для розвитку сільських територій [6]. Дослідженню вітчизняного й закордонного ринку органічної продукції окрім Є. В. Милованова [7] також приділяє увагу В. Г. Грановська з пропозицією механізму стимулювання розвитку органічних підприємств [8]. В. І. Артиш досліджує процес управління виробництвом органічної продукції [9,10], а Н. А. Берлач обґрунтовує у своїх наукових роботах необхідність налагодження активної участі України в регулюванні процесу торгівлі органічною продукцією в міжнародному просторі з пропозицією шляхів законодавчого регулювання в цій сфері [11, 12]. Але недостатньо вивченими, на нашу думку, залишились питання стосовно порівняння світових і українських тенденцій розвитку органічного ринку з можливістю перенесення наявних світових тенденцій на український органічний аграрний сектор з урахуванням особливостей його розвитку.

Мета й завдання статті

Зацікавленість в розвитку органічного аграрного сектору наявна також в Україні. Але вітчизняне органічне сільське господарство розвивається поступово, помітно нижчими темпами ніж світове. Таким чином, метою нашої статті є проведення аналізу

світового й вітчизняного ринку органічної продукції, відстеження світових тенденцій розвитку органічного виробництва, порівняння ситуацій на світовому й українському органічних сільськогосподарських ринках з метою оцінки перспектив вітчизняного органічного аграрного бізнесу та перенесення світових тенденцій на українські реалії.

Виклад основного матеріалу дослідження

Екологічні проблеми надзвичайно актуальні для сільськогосподарського виробництва, оскільки, на відміну від промисловості, сільське господарство значною мірою задіяне у споживанні світових природних ресурсів. Виробництво органічної продукції є практичною реалізацією у сфері аграрного виробництва концепції сталого розвитку, що передбачає поєднання економічного зростання, соціального розвитку й захисту довкілля як взаємозалежних і взаємодоповнюваних елементів стратегічного розвитку держави, що гарантуватиме населенню високу якість продовольства як важливої складової безпеки [13, с.117].

За даними останніх досліджень Науково-дослідного інституту органічного сільського господарства FiBL у співпраці з Міжнародною федерацією органічного руху сільського господарства IFOAM проведемо аналіз ринку продукції органічного землеробства [14]. Станом на кінець 2017 року статистичну інформацію з органічного сільського господарства надала 181 країна світу, що майже на 53,6 % більше ніж у порівнянні з 2001 роком. У світі 69,8 млн га належать до органічних земель сільськогосподарського призначення (включаючи землі у стані конверсії). Площа світових органічних сільськогосподарських угідь зросла на 52,5 млн га у порівнянні з 2001 роком, в якому вона становила 17,3 млн гектарів – тобто збільшилась в чотири рази. На думку В. Г. Грановської значне збільшення площі світових органічних угідь «...дає підґрунтя для експертної оцінки очікування щорічного приросту понад 25 %, динамічного зростання світового органічного ринку, посилення на ньому конкуренції» [15, с. 12].

До регіонів з найбільшою площею органічних сільськогосподарських земель належать Океанія (35,9 мільйони гектарів або 51,0 %), в якій розташована майже половина таких сільськогосподарських земель планети. За нею слідує Європа (14,6 млн гектарів або 21,0 %) і на третьому місці – Латинська Америка (8,0 млн гектарів, або 11 %) (рис. 1).

Рис. 1. Розподіл органічних сільськогосподарських земель по регіонах, 2017 р.

Джерело: [14]

Найбільші за розмірами органічні сільськогосподарські землі зосереджені в Австралії (35,65 млн га), оскільки 97 % сільськогосподарських угідь цієї країни представлені великими пасовищами, які, вірогідно, використовуються в органічному сільському господарстві, зокрема тваринництві. Другі за розміром землі Аргентини (3,39 млн га), третє місце посідає Китай (3,02 млн га). Ще в семи країнах світу площа сільськогосподарських земель, що обробляються органічним способом, становить більше одного мільйона гектарів. Загальна площа цих десяти країн становить

54,85 млн га, що складає три чверті (78,58 %) від загальної кількості органічних сільськогосподарських земель світу.

Більше одного відсотка (1,4) сільськогосподарських земель в світі є органічними. Найбільша органічна частка в загальній площі сільськогосподарських земель по континентах станом на 2017 рік: в Океанії – 8,5 %, за нею Європа – 2,9 % і Латинська Америка – 1,1 %. В інших регіонах частка органічних земель становить менше одного відсотка. Проте в деяких окремих країнах відсоток сільськогосподарських земель органічного призначення значно вищий: велику питому вагу органічних земель має Ліхтенштейн (37,9 %), Самоа (37,6 %) й Австрія (24,0 %) (рис. 2). У восьми країнах світу частка органічних земель, які обробляються за принципами органічного землеробства, складає не менше 10 % від загальної площі угідь сільськогосподарського призначення. В деяких острівних державах частка сільськогосподарських угідь, що використовуються для органічного виробництва, є високою, зокрема це Самоа і Сан-Томе та Принсіпі. Однак в 56 % країн, по котрим є офіційні статистичні дані, частка земель під органічним управлінням становить менше одного відсотка.

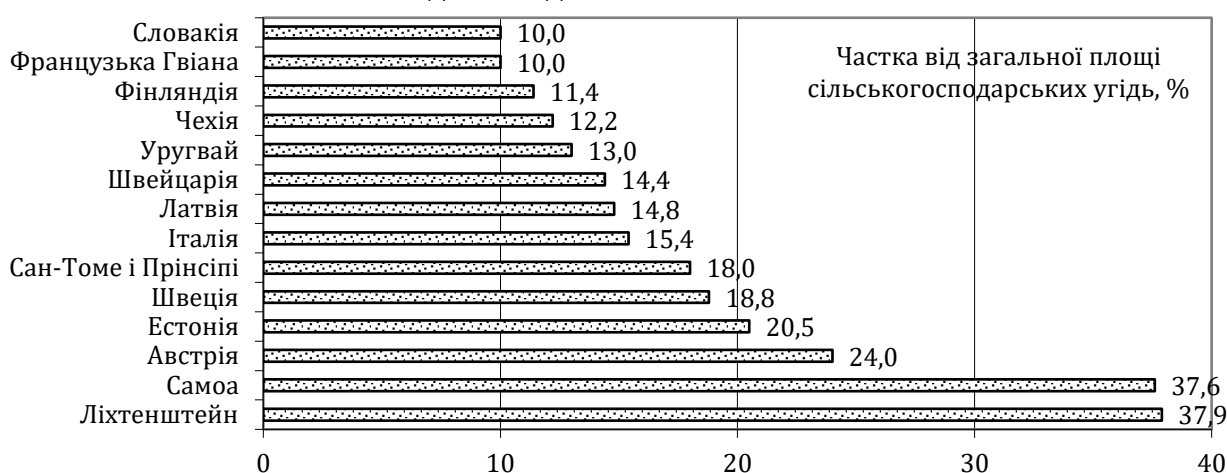

Рис. 2. Країни з найбільшою питомою вагою органічних сільськогосподарських угідь, 2017 р.

Джерело: [14]

У 2017 році порівняно з 2016 роком кількість органічних земель світу збільшилася на 11,6 мільйонів гектарів, або 20 %. Найбільший ріст органічних земель спостерігається в Океанії, Азії та Африці, де вони збільшилися на 31,3 %, 24,9 % і 14,1 % відповідно. Абсолютний приріст земель в цих регіонах становить: 8,5 млн га в Океанії, понад 1,2 млн га в Азії і плюс 1 млн га в Європі (табл. 1).

Таблиця 1. Приріст органічних сільськогосподарських угідь по регіонам світу, 2016-2017, 2007-2017 рр.

Регіон	Органічні с-г угіддя, 2016 (га)	Органічні с-г угіддя, 2017 (га)	Приріст за 1 рік (га)	Приріст за 1 рік (%)	Приріст за 10 років (га)	Приріст за 10 років (%)
Африка	1801699	2056571	254872	14,1	1163089	130,2
Азія	4897837	6116834	1218997	24,9	2757650	82,1
Європа	13535235	14558246	1023011	7,6	6261881	75,5
Латинська Америка	7479288	8000888	521600	7,0	762714	10,5
Північна Америка	3130332	3223057	92725	3,0	645554	25,0
Океанія	27346986	35894365	8547379	31,3	23783698	196,4
Світ	58186980	69845243	11658263	20,0	35372713	102,6
Україна	381173	289000	-92173	-24,2	92173,00	15,7

Джерело: доповнено автором на основі [14]

Це зростання пов'язане, головним чином, зі збільшенням органічних угідь в Австралії на 8,5 мільйонів гектарів. Також сприяли світовому збільшенню органічних земель Китай (абсолютний приріст понад 0,7 млн га), Аргентина (майже на 0,4 млн га більше), Російська федерація (майже 0,34 млн га) й Індія (майже на 0,3 млн га більше). Дев'яносто три країни світу повідомили про збільшення площ своїх органічних сільськогосподарських земель, в той час як про зменшення угідь надійшла інформація від 36 країн. За даними табл. 1 бачимо, що площі органічних сільськогосподарських угідь у світі протягом десяти років збільшились в середньому на 75-100 % в більшості регіонів, в той час як в Україні приріст площі органічних земель в 10 разів менший – лише 15 %. Таким чином, світовий органічний аграрний сектор розвивається значно швидшими темпами ніж український, а вітчизняний має невикористані резерви для розвитку.

Станом на 2017 рік у всьому світі нараховується майже 2,9 млн виробників органічної продукції; їх кількість порівняно з 2016 роком збільшилася на 4,7 %, а за останні десять років – на 105,3 %, в основному завдяки великому збільшенню їх в Індії. Країнами з найбільшою кількістю виробників органічної продукції є Індія (835000), Уганда (210352) і Мексика (210000). 40 % від світових органічних виробників складають виробники в Азії, за нею – виробники в Африці (28 %) й Латинській Америці (16 %), а, отже, на цих територіях зосереджено понад 80 % світових виробників органічної продукції. Понад дві третини органічних сільськогосподарських земель станом на 2017 рік належать до багаторічних пасовищ (майже 48,2 млн гектарів). Орні землі займають 12,1 млн гектарів органічних сільськогосподарських земель, що становить 17 % всіх органічних земель світу й 0,8 % всіх орних земель планети.

Більшість органічних орних земель (майже 60 %) розташовані у Європі, Азії (22 %) й Північній Америці (12 %). В основному вони використовуються під продовольче зерно, включаючи рис (4,5 млн гектарів), зелені корми (2,8 млн гектарів) та олійні культури (1,2 млн гектарів), а також зернобобові (майже 1 млн гектарів) і прядильні культури (0,68 млн гектарів) (рис. 3).

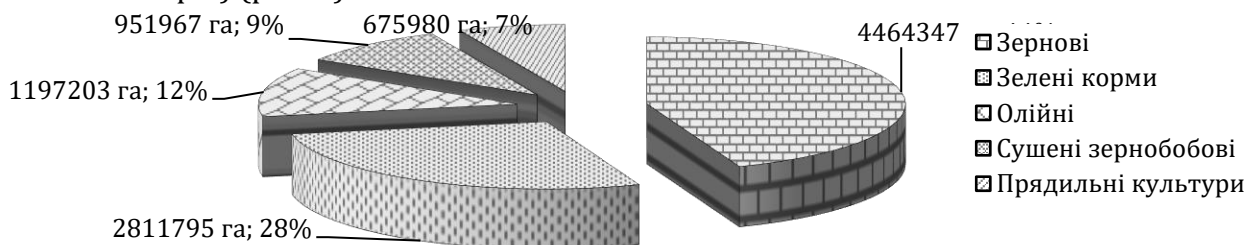

Рис. 3. Площа й питома вага головних культур в структурі органічних земель світу, 2017

Джерело: побудовано автором на основі [14]

Багаторічні культури охоплюють 7 % органічних сільськогосподарських земель площею 4,9 мільйони гектарів, що складає 2,9 % від всіх земель, зайнятих під багаторічними культурами. Більша частина земель під багаторічними культурами розташована в Європі (33 %), Африці (26 %) й Латинській Америці (20 %). Найважливішими культурами є кава й оливки, які становлять майже по 30 % врожаю органічних багаторічних культур на площі біля 0,9 млн гектарів кожна. Важливими культурами також є горіхи (0,6 млн гектарів), виноград (0,4 млн гектарів) і тропічні фрукти (майже 0,4 млн гектарів) (рис. 4).

Органічний світовий ринок продовжує зростати. Глобальний обсяг продажів у 2017 році досяг 97 млрд доларів. В розрізі регіонів Північна Америка і Європа є лідерами, які складають майже 90 % світових доходів, хоча ці регіони займають разом лише четверту частину площ органічних земель. Окрім того, що Сполучені Штати Америки мають найбільший єдиний ринок – на рівні 48,7 млрд доларів у 2017 році, вже майже 40 % американців споживають органічну продукцію. При цьому 37 % з них вживають ці

продукти більше одного разу на день, 39 % вживають органічні продукти принаймні раз на тиждень і лише 24 % вживають органічні продукти нерегулярно [16, с. 235]. Європейський ринок органічних продуктів є другим за розмірами у світі і досяг 39,6 млрд доларів. В Європі відмічається найбільша в світі концентрація роздрібною торгівлі органічною їжею. Значна частина прибутків припадає на роздрібних учасників ринку – гіпермаркети, супермаркети та дискаунтери, які продають органічну продукцію під своїми приватними марками з метою отримання найбільшого обсягу продажів органічних продуктів.

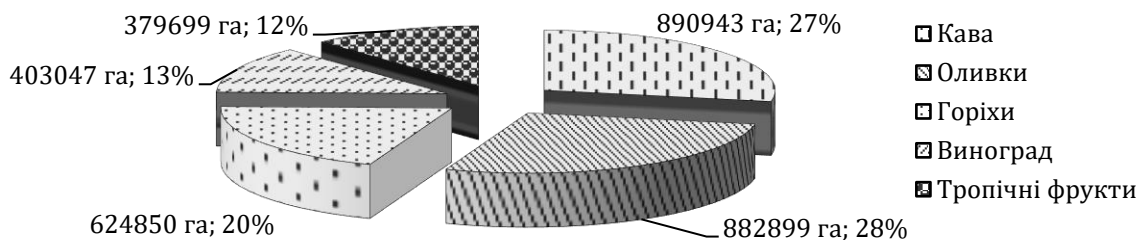

Рис. 4. Площа й питома вага багаторічних культур в структурі органічних земель світу

Джерело: побудовано автором на основі [14]

Сфера громадського харчування й продовольчих послуг привертає увагу споживачів до органічних продуктів харчування. Зростає кількість ресторанів, кафе та їдалень, в яких відвідувачам пропонують страви з органічних продуктів і інгредієнтів. Уряди деяких країн заохочують школи й урядові їдальні до використання органічних продуктів харчування. Важливо відмітити, що розвитку набувають внутрішні ринки, зокрема Азії, Африки та Латинської Америки. Значна частина органічних культур, вирощена в цих країнах, призначена для експортних ринків.

Зростаюча тенденція щодо здорового харчування, що раніше набула поширення в країнах Європи та США, поступово поширюється і в Україні. З кожним роком український споживач стає дедалі обережнішим і вимогливішим при виборі продуктів харчування. Кращі смакові якості й оздоровчі властивості органічних продуктів у порівнянні з традиційними, відсутність консервантів і хімічних барвників, генетично модифікованих організмів – це лише декілька суттєвих переваг органічного землеробства для людини.

Загальна площа сільськогосподарських земель, зайнятих під органічне виробництво в Україні у 2017 році порівняно з 2001 роком зросла майже вдвічі і складає 289000 гектарів, що становить 1 % від сільськогосподарських земель України (рис. 5).

За словами О. В. Трофимцевої [17] питома вага органічних земель може бути як мінімум 5 %. Стимує розвиток органічного сектору в Україні, на думку автора, поки ще слабкий маркетинг. Україна займає 24 місце серед світових виробників органічної продукції за площею органічних земель. Частка органічної площі в загальній площі сільськогосподарських угідь України зросла з 0,4 % у 2001 році до 0,68 % у 2017 році.

У 2017 році виробництвом продукції органічного землеробства в Україні займалися 304 господарства. Окрім безпосередніх виробників операторами органічного ринку є також трейдери, переробники й підприємці, що займаються логістикою, яких станом на 2018 рік налічується 132. За результатами опитування українських експортерів продукції органічного виробництва, яке проводив орган сертифікації «Органік Стандарт», майже 80 % української органічної продукції у 2016 році відправлено на експорт, обсяг якого становив майже 300 тисяч тон на суму, більшу 65 мільйонів доларів [18].

Вітчизняний внутрішній споживчий ринок продукції органічного виробництва активно почав розвиватися з 2008 року. У 2004 році він склав 100 тис. євро, а станом на 2017 рік зріс в 290 раз до 29,4 млн євро. На внутрішньому ринку протягом 2016 року

реалізовано органічних продуктів на 21 млн євро, що приблизно дорівнює 0,5 євро на людину. В 2017 році цей показник зріс до 0,69 євро на особу, але залишається катастрофічно низьким у порівнянні зі світовими країнами з найвищим споживанням органічних продуктів на душу населення, зокрема Швейцарією (на 2016 р. – 274 євро), Данією (227 євро) й Швецією (197 євро).

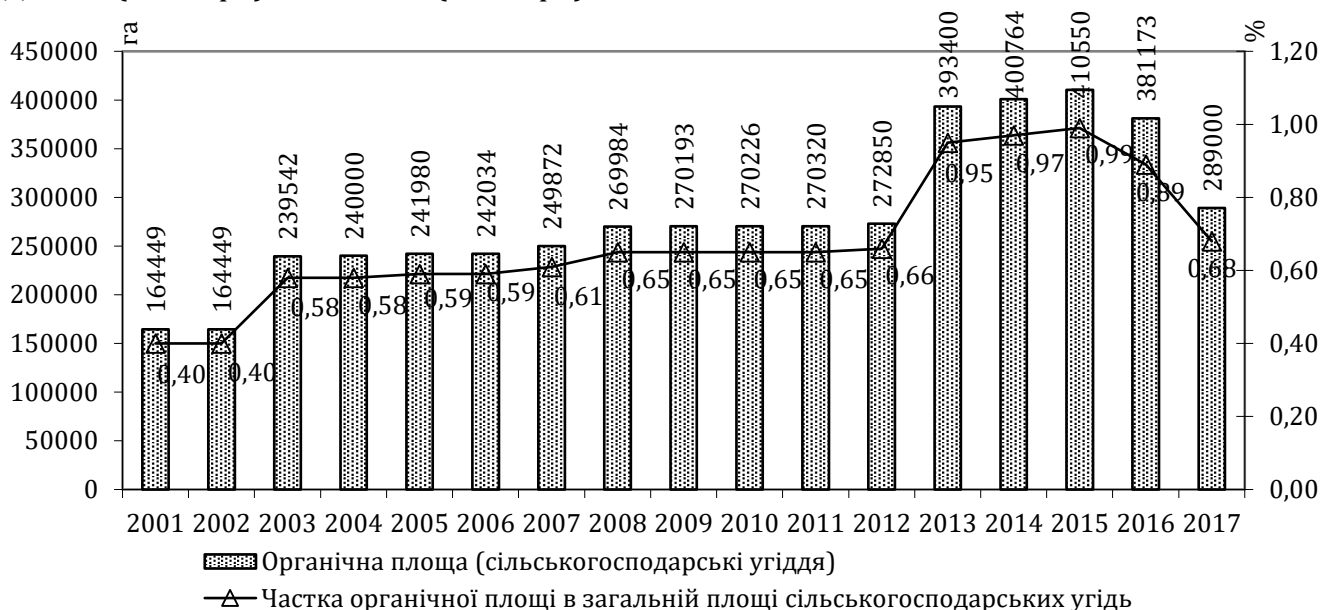

Рис. 5. Динаміка площі органічних земель України та її частка в загальній площі сільськогосподарських угідь, 2001-2017 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [14]

Частка ринку українських органічних товарів становить близько 0,1 % ринку всіх харчових продуктів. Органічні продукти харчування й напої складають 90 % всіх органічних продуктів в Україні. Інші 10 % – це косметика й засоби гігієни. В нашій державі у виробництві продукції органічного землеробства найбільше задіяні Одеська, Херсонська, Полтавська, Вінницька, Закарпатська, Львівська, Тернопільська, Хмельницька області.

З метою оцінки експортного потенціалу органічного ринку України нами було проаналізовано інформацію промоційної спільноти виробників і експортерів української органічної продукції OrganicUkraineBusinessHub [19], яка представляла делегацію учасників з України на щорічній світовій виставці органічних продуктів Biofach у 2019 році. Отже, з-поміж 50-ти вітчизняних підприємств-виробників органічної продукції, які, скоріше за все, вже є експортерами органічної продукції, або мають бажання ними стати, 44 – безпосередні виробники й переробники органічної продукції, інші 6 – це організації і підприємства, що надають допоміжні послуги інспекції та сертифікації, аналітичні послуги, а також виробники добрив і біогрунту. Серед органічної продукції, яку Україна може запропонувати на імпорт, найбільше представлені зернові й зернобобові (пропонують 25 підприємств, загалом 18 культур), олійні культури (22 підприємства, загалом 7 культур), а також плодові та ягідні (16 підприємств, загалом 22 культури). Шість із представлених операторів пропонують крупи, цукор, олію, а також овочі, баштанні (кавуни) та коренеплоди. Чотири компанії виробляють борошно, мед, пряні, лікарські й технічні культури. Обмеженою є пропозиція м'ясних, макаронних виробів, молочних продуктів і сирів, а також томатної пасти та соусів. Таким чином, найбільше експортно-орієнтованою є пропозиція зернових і зернобобових культур, оскільки саме зерно має тривалий термін зберігання, що забезпечує гарні перспективи його реалізації як на зовнішньому ринку, так і на внутрішньому. Дозвіл на експорт органічної продукції відкривається через процедуру

отримання ліцензії, в чому, як правило, експортерам допомагають сертифікаційні органи, що працюють на міжнародному рівні. Органічна продукція, в основному у вигляді сировини, в переважній більшості експортується в європейські країни (Італію, Німеччину, Голландію, Бельгію, Францію, Австрію), частково – до Північної Америки (включаючи США і Канаду) та Японії. До найпопулярніших продуктів українського органічного експорту належать кукурудза, пшениця, мед, малина й заморожені ягоди.

В Україні виробляється лише частина органічних продуктів харчування. Інша органічна продукція імпортується з країн Європейського Союзу, зокрема Німеччини, Польщі, Франції та Італії. Імпортують в основному крупи, каші й макарони, далі – напої (кава, чай, вино, пиво), шоколад, цукор, органічне вершкове масло, а також дитяче харчування. За словами консультанта аналітичного департаменту компанії Pro-Consulting Андрія Мокряка, технологічно в Україні є можливість виробляти більше половини органічної продукції, що імпортується, та досягти показника імпортозаміщення у 62,1 % [20].

В різних країнах світу все більше споживачів віддають перевагу сільськогосподарським ринкам, органічним супермаркетам або відділам органічних продуктів у магазинах. На відміну від своїх європейських сусідів, де органічна продукція досить доступна для населення в торговій мережі, в Україні в меншій мірі представлені спеціалізовані магазини органічних продуктів харчування. Більшість точок продажу, зокрема невеликих спеціалізованих магазинів і окремих полиць в супермаркетах, знаходиться у великих містах і обласних центрах. Органічні продукти представлені в мережі супермаркетів Метро, Сільпо, Фуршет, Ашан, Good Wine, Мегамаркет. Споживачам доступна можливість замовити і придбати органічні продукти й товари через мережу Інтернет в магазинах, що мають власні сайти, а також через соціальні мережі.

Впровадження технологій органічного сільськогосподарського виробництва в Україні є досить актуальним, оскільки органічне агровиробництво сприяє відтворенню виснажених природних ресурсів, відтворенню родючості ґрунтів, відновленню гумусу, запобігає ерозійним процесам ґрунтів, спричинених традиційною інтенсивною системою ведення сільського господарства. Процес використання органічних технологій потребує менших затрат енергоресурсів і пального, відмови від синтетичних мінеральних добрив, пестицидів і гербіцидів, ціни на котрі постійно підвищуються. Зокрема при професійному (з урахуванням природного потенціалу ґрунту, сівозмін, взаємодії культур тощо) веденні органічного землеробства витрати знижуються на 20-25 %. Важливо відмітити, що дедалі більша кількість споживачів замислюються про ведення здорового способу життя, власне здоров'я і майбутнє, стають більш відповідальними по відношенню до охорони навколишнього середовища. На думку Ю. О. Лупенка «потенційними споживачами органічної продукції є близько 5 % населення великих і близько 1-2 % населення середніх міст України» [21, с. 5].

Україна має значний потенціал у впровадженні принципів органічного землеробства, так як на території нашої держави розміщені майже 50 % площі світових запасів чорнозему. Ведення сільського господарства за принципами органічного землеробства є можливістю компенсувати виснажені внаслідок інтенсифікації землеробства ґрунтові ресурси України, оскільки використання органічних добрив поступово збільшує вміст гумусу у ґрунті, а, отже, підвищує його родючість [22]. Однак, переходу від звичайного до органічного сільського господарства в Україні перешкоджає ряд екологічних, економічних і соціальних проблем. Головна з них – низька купівельна спроможність ринку, у зв'язку з чим лише 20 % вітчизняної продукції органічного сільського господарства залишається на внутрішньому ринку, а більша її частина експортується. Вітчизняні споживачі, навіть володіючи інформацією про безпечність, корисність органічної продукції для здоров'я й вклад процесу її виробництва у збереження оточуючого середовища, не мають фінансової можливості її придбати та споживати. Погоджуємося з думкою В. І. Артиш, що «... зростання добробуту населення

України призведе в перспективі до збільшення платоспроможного попиту на органічну продукцію і стимулюватиме її розвиток в Україні» [23, с. 29].

Висновки та перспективи подальших досліджень

Проведений аналіз світового і європейського ринків органічної продукції сільськогосподарства демонструє значну динаміку й перспективи реалізації широкого асортименту продукції на цих ринках. У зв'язку з тим, що Україна має низькі логістичні витрати для потенційного експорту продукції на європейський ринок, з однієї сторони, та низьку собівартість органічної продукції у зв'язку з низькою вартістю робочої сили, з іншої сторони, й значним потенціалом земельних ресурсів, вважаємо, що експорт органічної продукції на європейський ринок є дуже перспективним. Аналіз внутрішнього ринку органічної продукції дозволяє зробити висновки відносно незначної динаміки, яка зумовлюється низькою купівельною спроможністю. В найближчій перспективі, оскільки рівень купівельної спроможності населення України не має тенденції до значного і швидкого підвищення, вірогідними є такі ж низькі темпи приросту обсягів реалізації органічної продукції на внутрішньому ринку. Таким чином маємо невідповідність потенціалу виробництва й внутрішнього ринку. Отже, розвиток вітчизняного органічного аграрного сектору в цілому і вихід із такої ситуації для виробників зокрема вбачаємо в дослідженні і вивченні зовнішнього ринку й експортній орієнтації. Оскільки крім низької купівельної спроможності населення в Україні, експорт українських органічних продуктів також зумовлений іншим важливим фактором – ціною, яка у Європі на органічні продукти значно вища.

Список літератури

1. Глобальний голод продолжает расти, говорится в новом докладе ООН. Веб-сайт. URL: <https://www.who.int/ru/news-room/detail/11-09-2018-global-hunger-continues-to-rise---new-un-report-says>
2. Гуторов О. І. Об'єктивна необхідність пошуку альтернативних систем землеробства. Органічне виробництво і продовольча безпека: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, (м. Житомир, 01 квітня 2013 року). Житомир: «Полісся», 2013. С. 20-25.
3. Органічне землеробство: з досвіду ПП «Агроєкологія Шишацького району Полтавської області»: практичні рекомендації / [С. С. Антонець, А. С. Антонець, В. М. Писаренко [та ін.]; за ред. В. М. Писаренка. Полтава: РВВ ПДАА, 2010. 200 с.
4. Милованов Є. В. Найкращі світові практики державної підтримки органічного сільськогосподарського виробництва та перспективи для України. *Механізм регулювання економіки*. 2018. №2. С. 14-33.
5. Милованов Є. В. Принципи здоров'я як вагомий фактор впливу на розвиток органічного сільськогосподарства України. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2019. Вип. 1. С. 160-176.
6. Милованов Є. В. Значення органічного сільськогосподарства у системі розвитку сільських територій. *Вісник Львівського національного аграрного університету*. Серія: Економіка АПК. 2018. № 25. С. 87-98.
7. Милованов Є. В. Міжнародні тенденції розвитку ринку органічної продукції та перспективи для України. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. Серія : Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. 2018. Вип. 284. С. 109-118.
8. Грановська В. Г. Механізми стимулювання розвитку підприємств органічного сектору: адаптація світового досвіду. *Економіка і суспільство*. 2017. № 9. С. 384-390.
9. Артиш В. І. Удосконалення управління виробництва органічної продукції. *Економіка АПК*. 2013. № 6. С. 28-31.

10. Артиш В. І. Виробництво органічної продукції в країнах Європейського Союзу. *Економіка АПК*. 2014. № 2. С. 93-96.
11. Берлач Н. Можливості участі України в процесі міжнародної співпраці у сфері розвитку ринку органічного сільського господарства. *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. Вип. 51. С. 408-414.
12. Берлач Н. А. Концепції розвитку законодавчого регулювання органічного виробництва в АПК: порівняльно-правовий аналіз. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2010. Вип. 25. С. 162-167.
13. Артиш В. І. Організаційно-економічні передумови формування ринку екологічно чистої продукції в Україні. *Економіка АПК*, 2009. № 2. С. 117-120.
14. The World of Organic Agriculture 2019. Веб-сайт. URL: <https://www.organic-world.net/yearbook/yearbook-2019.html>
15. Грановська В. Г. Перспективи розвитку підприємств органічного сектору. *Агросвіт*. 2017. № 3. С. 10-16.
16. Чайка Т. О. Передумови розвитку ринку органічної продукції в Україні. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2011. Т. 1. № 4. С. 233-240.
17. Українські органіки викликали міжнародний фурор. Веб-сайт. URL: <https://a7d.com.ua/novini/42341-ukrayinsk-organki-viklikali-mzhnarodnij-furor.html>
18. Ринок органічної продукції в Україні. Веб-сайт. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/podiia/item/9994-rynok-orhanichnoi-produktsii-v-ukraini.html>
19. Купуй органік в Україні. Веб-сайт. URL: <https://buyorganic.in.ua/>
20. В Україні вже 617 операторів органічного виробництва, і попит на органічну продукцію стрімко зростає. Веб-сайт. URL: <https://uhbdp.org/ua/news/project-news/1892-v-ukraini-vzhe-617-operatoriv-orhanichnoho-vyrobnytstva-i-popyt-na-orhanichnu-produktsiiu-strimko-zrostaie>
21. Лупенко Ю. О. Формування попиту та пропозиції на ринку органічної продукції. *Органічне виробництво і продовольча безпека: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*, (м. Житомир, 01 квітня 2013 року). Житомир: «Полісся», 2013. С. 03-09.
22. Джигирей В. С. Екологія та охорона навколишнього природного середовища: навч. посібник 4-те вид. Київ : Знання, 2006. 319 с. URL: https://pidruchniki.com/19240701/ekologiya/suchasniy_stan_gruntiv_ukrayini_shlyah_i_yogo_polipshennya
23. Артиш В. І., Чорний Г. М. Перспективи формування ринку органічної продукції в Україні. *Науковий вісник НУБіП України*. 2010. Вип. 154. С. 23-29.

References

1. Global hunger continues to grow, says new UN report. Website. Available at: <https://www.who.int/ru/news-room/detail/11-09-2018-global-hunger-continues-to-rise---new-un-report-says>
2. Hutorov, O. I. (2013). «An objective need to look for alternative farming systems». *Orhanichne vyrobnytstvo i prodovolcha bezpeka*. [Organic production and food security]. *Proceeding of the Materials of the international scientific-practical conference*. (Zhytomyr, 01st April 2013). Zhytomyr: Polissia, pp. 20-25.
3. Antonets, S. S., Antonets, A. S., Pysarenko, V. M. «et al.» (2010). *Orhanichne zemlerobstvo: z dosvidu PP «Ahroekolohiia Shyshatskoho raionu Poltavskoi oblasti* [Organic farming: from the experience of PE "Agroecology of Shishatsky district of Poltava region"]. In Pysarenko, V. M. (ed.). RVV PDAA. Poltava. Ukraine.
4. Mylovanov, Ye. V. (2018). «World best practices for state support for organic farming and prospects for Ukraine». *Mechanism of Economic Regulation*. no. 2, pp. 14-33.

5. Mylovanov, Ye. V. (2019). «Health principles as a significant factor in the development of organic agriculture in Ukraine». *Visnyk Ternopilskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu*. Issue 1, pp. 160-176.
6. Mylovanov, Ye. V. (2018). «The importance of organic agriculture in the system of rural development». *Visnyk Lvivskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu*. Ser.: Economics of Agroindustrial Complex. no. 25, pp. 87-98.
7. Mylovanov, Ye. V. (2018). «International Organic Market Development Trends and Prospects for Ukraine». *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy*. Issue 284, pp. 109-118.
8. Hranovska, V. H. (2017). «Mechanisms of stimulating the development of organic enterprises: adaptation of world experience». *Ekonomika i suspilstvo*. no. 9, pp. 384-390.
9. Artysh, V. I. (2013). «Improving the management of organic production». *Ekonomika APK*. no. 6, pp. 28-31.
10. Artysh, V. I. (2014). «Production of organic products in the countries of the European Union». *Ekonomika APK*. no 2, pp. 93-96.
11. Berlach, N. (2009). «Opportunities for Ukraine's participation in the process of international cooperation in the field of organic agriculture market development». *Aktualni problemy derzhavy i prava*. Issue 51, pp. 408-414.
12. Berlach, N. A. (2009). «Concepts of development of legislative regulation of organic production in agroindustrial complex: a comparative legal analysis». *Aktualni problemy vdoskonalennia chynnoho zakonodavstva Ukrainy*. Issue 25. pp. 162-167.
13. Artysh, V. I. (2009). «Organizational and economic prerequisites for the formation of an environmentally friendly product market in Ukraine». *Ekonomika APK*. no. 2, pp. 117-120.
14. The World of Organic Agriculture 2019. Organic World. Website. Available at: <https://www.organic-world.net/yearbook/yearbook-2019.html>
15. Hranovska, V. H. (2017). «Prospects for development of organic sector enterprises». *Ahrosvit*. no. 3, pp. 10-16.
16. Chaika, T. O. (2011). «Prerequisites for the development of the organic market in Ukraine». *Marketynh i menedzhment innovatsii*. no. 4. vol. 1, pp. 233-240.
17. Ukrainian organics have caused an international furore. Website. Available at: <https://a7d.com.ua/novini/42341-ukrayinsk-organki-viklikali-mzhnarodnij-furor.html>
18. Organic products market in Ukraine. Website. Available at: <http://agro-business.com.ua/agro/podiia/item/9994-rynok-orhanichnoi-produktsii-v-ukraini.html>
19. Buy organic in Ukraine. Website. Available at: <https://buyorganic.in.ua/>
20. There are already 617 organic producers in Ukraine, and demand for organic products is growing rapidly. Веб-сайт. Available at: <https://uhbdp.org/ua/news/project-news/1892-v-ukraini-vzhe-617-operatoriv-orhanichnoho-vyrobnytstva-i-popyt-na-orhanichnu-produktsiiu-strimko-zrostaie>
21. Lupenko, Yu. O. «Formation of supply and demand in the organic market». *Orhanichne vyrobnytstvo i prodovolcha bezpeka*. [Organic production and food security]. *Proceeding of the Materials of the international scientific-practical conference*. (Zhytomyr, 01st April 2013). Zhytomyr: Polissia, pp. 03-09.
22. Dzhyhyrei, V. S. (2006). *Ekolohiia ta okhorona navkolyshnoho pryrodnoho seredovyshcha*. [Ecology and environmental protection]. 4nd ed. Znannia. Kyiv. Ukraine. Available at: https://pidruchniki.com/19240701/ekologiya/suchasniy_stan_gruntiv_ukrayini_shlyah_i_yogo_polipshennya
23. Artysh, V. I., Chornyi H. M. (2010). «Prospects for Organic Products Market Formation in Ukraine». *Naukovyi visnyk NUBiP Ukrainy*. Issue 154, pp. 23-29.

Стаття надійшла до редакції 15.12.2019 р.